

**Мороз О. Т., старший викладач, Троцюк В. С., к.с.-г.н., доцент,
Клименко В. О., магістр права (Національний університет водного
господарства та природокористування, м. Рівне)**

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА СТУДЕНТАМИ ЕКОЛОГАМИ

Розглянуто напрямки вивчення дисципліни «Природоохоронне законодавство та екологічне право» на основі принципів державної політики в галузі охорони навколишнього середовища. Визначено пріоритетність набуття студентами знань у розрізі актуальних проблем галузей людської діяльності та її впливу на довкілля як перспективи успішної професійної діяльності.

Ключові слова: законодавство, охорона довкілля, професійна діяльність.

Професійна екологічна освіта стала сьогодні необхідною передумовою впровадження ідей сталого розвитку в багатьох країнах світу та Україні зокрема [1]. Визнається, що кожен майбутній еколог крім розуміння загальних законів біосфери і уявлення про особливості сучасного екологічного стану довкілля повинен мати сформовані екоцентричні стереотип мислення і модель поведінки. При цьому, фахівець-еколог має чітко орієнтуватись у основних напрямках державної політики в галузі охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, які базуються на системі обмежень і заборон передбачених природоохоронним законодавством [2].

Формуванню відповідних практичних вмінь та навичок із наступною їх реалізацією в професійній практичній діяльності сприяє вивчення дисципліни «Природоохоронне законодавство та екологічне право» [3]. Курс спрямований на поглиблення теоретичних та практичних знань щодо різнобічних аспектів екологічного права як законодавчої галузі, набуття досвіду реалізації та захисту конституційних екологічних прав громадян щодо безпечного для життя та здоров'я довкілля та відшкодування заподіяної шкоди в разі порушення цих прав [4; 5].

Враховуючи те що сучасна система освіти повинна оперативно реагувати на запити ринку праці та перспективи працевлаштування випускників, вивчення дисципліни «Природоохоронне законодавст-

во та екологічне право» має передбачати: засвоєння різнобічних аспектів галузі права; розуміння взаємозв'язку суміжних галузей людської діяльності з законодавчою базою; застосування норм екологічного законодавства при розробці та забезпеченні юридичного супроводу професійних рішень у галузі охорони довкілля; аналіз оптимальних напрямків реалізації екологічних прав громадян в умовах науково-технічного прогресу.

Таким чином, основне завдання дисципліни – навчити майбутніх екологів орієнтуватися в усіх питаннях правового регулювання відносин з охорони та раціонального використання природних ресурсів; забезпечити юридично грамотне реагування на виявлені правопорушення екологічного законодавства; сформулювати теоретичні знання, навички та вміння з розгляду конкретних ситуацій і вирішення практичних завдань.

Метою нашої роботи є розкриття пріоритетних напрямів вивчення природоохоронного законодавства та екологічного права студентами екологами для забезпечення їх вмінь аналізувати, систематизувати і узагальнювати актуальні проблеми різних галузей людської діяльності та довкілля з подальшою практичною реалізацією набутих знань.

Спрямованість дисципліни «Природоохоронне законодавство та екологічне право» на рішення завдань виваженого екологічного управління та планування відносить її до базового засобу розкриття суті екологічної політики [6; 7]. Очевидно, що стратегічно сформована фахова підготовка сприяє аналітичному мисленню, підвищує конкурентоспроможність молодих фахівців та допомагає їм швидше адаптуватися до професійної діяльності.

В Україні національну екологічну політику визначено в «Основних напрямках державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки», затверджених постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. № 188/98-ВР[2].

Відповідно до постанови, сучасний екологічний стан та оцінку загроз в екологічній сфері України регламентовано за окремими, але взаємопов'язаними напрямками, які, на нашу думку, і мають бути пріоритетними при вивченні природоохоронного законодавства та екологічного права студентами екологами.

Нижче піде мова про ключові актуальні проблеми кожного напрямку, що обумовлені сучасним станом відповідної галузі, а отже, становлять собою сферу професійних дій екологів.

Промисловість. Головними причинами, що призвели до загрозливого стану довкілля, є: застаріла технологія виробництва та обладнання, висока енергомісткість та матеріаломісткість, що перевищують відповідні показники розвинених країн; високий рівень концентрації промислових об'єктів; несприятлива структура промислового виробництва з високою концентрацією екологічно небезпечних виробництв; відсутність належних природоохоронних систем (очисних споруд, оборотних систем водозабезпечення тощо), низький рівень експлуатації існуючих природоохоронних об'єктів; відсутність належного правового та економічного механізмів, які стимулювали б розвиток екологічно безпечних технологій та природоохоронних систем; відсутність належного контролю за охороною довкілля. Металургійна промисловість, що включає чорну та кольорову металургію, коксове та прокатне виробництво, а також суміжні допоміжні об'єкти і процеси, є однією з найбільш забруднюючих галузей промисловості, викиди якої від стаціонарних джерел забруднення досягають 38% загальної кількості забруднюючих речовин. Вплив підприємств нафтохімічного комплексу на стан навколишнього природного середовища характеризується викидами в атмосферу вуглеводнів, сірчаної кислоти, сірковуглецю, ртуті, фтористих та інших шкідливих сполук. У ряді регіонів України висока концентрація хімічних та нафтохімічних виробництв призвела до занадто високого рівня забруднення джерел водопостачання. У відкриті водойми хімічні підприємства скидають щорічно 70 млн м³ неочищених або недостатньо очищених стоків. Хімічна промисловість – одна з основних галузей, де утворюються у великих обсягах відходи, в т.ч. і токсичні. Підприємства нафтогазового комплексу за рівнем шкідливого впливу на довкілля вважаються об'єктами підвищеного екологічного ризику. Вони є потенційними джерелами забруднення довкілля, що може статися в разі порушення технологічних режимів роботи устаткування чи аварійної ситуації.

Енергетика та підприємства ядерної галузі. Серед промислових об'єктів одним із основних забруднювачів атмосферного повітря є підприємства теплоенергетики (близько 30% усіх шкідливих викидів у атмосферу від стаціонарних джерел). У галузі екології, в тепловій енергетиці домінують дві найважливіші проблеми: забруднення атмосферного повітря і забруднення земель через накопичення значної кількості відходів (золи, шлаків, пилу). Ядерна енергія в Україні використовується в усіх галузях народного господарства – промисловості, медицині, сільському господарстві, наукових дослідженнях, а також у побуті. За кількістю реакторів та їх потужністю Україна посідає восьме місце у світі та п'яте в Європі. Головними місцями нако-

пичення радіоактивних відходів є атомні станції, на яких здійснюється їх первинна переробка та тимчасове зберігання. На АЕС не існує повного циклу первинної переробки відходів відповідно до норм, правил та стандартів з ядерної та радіаційної безпеки, що призводить до не раціонального використання сховищ та збільшує ризик радіаційних аварій. У 30-кілометровій зоні Чорнобильської АЕС зберігається в тимчасових, непристосованих для зберігання сховищах велика кількість радіоактивних відходів, серед яких є відходи ядерної енергетики. Головним джерелом небезпеки у 30-кілометровій зоні Чорнобильської АЕС залишається об'єкт «Укриття», де зосереджені небезпечні радіоактивні речовини та ядерні матеріали, радіоактивність яких близько 20 млн Кі. Підприємства з видобування та переробки уранових руд знаходяться у Дніпропетровській, Миколаївській та Кіровоградській областях. Характерним для уранопереробки є те, що майже всі її відходи – відвали шахтних порід, скиди та викиди (рідкі, газоподібні) є джерелами радіаційного забруднення навколишнього природного середовища. В систему попереджувальних радіаційну небезпеку заходів мають входити: основи ядерного законодавства, державне регулювання ядерної та радіаційної безпеки, державні програми мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи, норми поводження з радіоактивними відходами та підвищення безпеки атомних станцій, система соціального захисту населення.

Сільське господарство України – найбільш природомістка галузь, що має могутній природно-ресурсний потенціал, який включає 41,84 млн га сільськогосподарських угідь (69,3% території України), в тому числі 33,19 млн га ріллі (55%), 7,63 млн га природних кормових угідь сіножатей і пасовищ (12,6%). У сільськогосподарському виробництві щороку використовується понад 10,9 млрд м³ води, або 36,4% її загального споживання. Ефективність використання земель в Україні значно нижча, ніж у середньому по Європі. Якісний стан земельного фонду постійно погіршується. Розвиток різних форм власності та господарювання на землі без суворого і надійного державного екологічного та митного контролю за ввезенням небезпечних відходів, брак відповідної законодавчої бази призводять до споживацького ставлення до землі. Використання мінеральних добрив, пестицидів та інших хімічних препаратів разом з промисловим і радіаційним забрудненням може ще більше ускладнити екологічну ситуацію в Україні, знизити стійкість агроландшафтів.

Транспорт. Значним забруднювачем довкілля є транспортна галузь, зокрема рухомі її засоби (автомобілі, тепловози, морські та річкові судна), що використовують як паливо різні види нафтопродуктів,

а також стаціонарні об'єкти матеріально-технічного забезпечення (склади пально-мастильних матеріалів, заправні станції, станції технічного обслуговування, майстерні тощо). Через великі обсяги використання пального автотранспорт забруднює навколишнє природне середовище токсичними компонентами: на рівні 25% солями свинцю, на рівні 50% оксидом вуглецю. Залізничний транспорт України використовує приблизно 170 млн м³ води на рік. Близько 50% води використовується на господарсько-питні потреби, безповоротні втрати води становлять понад 40%. Щороку в каналізаційні мережі, природні водойми залізниця скидає понад 20 тис. т забруднюючих речовин, з яких майже 50% без очищення. Основні забруднюючі речовини – це відпрацьовані гази тепловозів, нафтопродукти, фенол, аерозолі, сміття. Морський транспорт забруднює море відходами харчування, сміттям, нафтою та нафтопродуктами, що значно погіршує екологічний стан моря, особливо в припортових зонах.

Житлово-комунальне господарство. В Україні інтенсивно відбуваються процеси урбанізації. Їх негативними наслідками є: 1) концентрація і навантаження промислових об'єктів на обмеженій території, що призводить до високого рівня забруднення довкілля; 2) несприятлива територіально-планувальна структура міст, зумовлена підпорядкованістю інтересам нарощування промислового потенціалу, внаслідок чого промислові підприємства часто оточені житловими масивами, а весь транзитний транспорт проходить через міста, що значно збільшує їх загазованість; 3) другорядність проблем містобудування порівняно з пріоритетами промислового розвитку, що призвело до занедбаності таких важливих сфер життєдіяльності міст, як водопровід і каналізаційна мережа, технічний стан яких безпосередньо впливає на екологічний стан міст і якість питної води; 4) руйнування природного середовища великих міст. Висока забрудненість довкілля промисловими викидами і відходами, в тому числі й побутовими, незадовільний стан життєзабезпечувальних систем, швидке зростання населення міст на основі екстенсивного промислового розвитку і потреба розширення їх територій призвели до скорочення зелених зон, забруднення і непридатності водойм тощо. Для водопостачання населення із загального обсягу необхідної кількості води використовується близько 40% підземних вод. Система водопровідно-каналізаційного господарства нині перебуває в кризовому екологічному стані з таких причин: водопровідні мережі не мають внутрішнього антикорозійного покриття; понад 17% води для споживання за окремими фізико-хімічними показниками не відповідають вимогам діючого стандарту; суттєве скорочення інвестицій у комунальне господарство зумовило значне зростання аварійності водопро-

відних об'єктів (тільки у міських мережах в аварійному стані перебуває 16,6 тис. км водопроводів і 6,4 тис. км каналізаційних мереж); витрати та невраховані витрати води становлять понад 15%, відсутня належна система обліку води в житловому фонді (середньодобове споживання води на 1 жителя міста в Україні становить 325 л, тоді як у великих містах Європи цей показник дорівнює 100-200 л). Основними джерелами забруднення повітря в житлово-комунальному господарстві України є підприємства з виробництва дорожніх будівельних матеріалів, котельні теплового господарства, промислові підприємства комунального машинобудування та автомобільний транспорт. Вони викидають в атмосферу значну кількість золи, оксидів вуглецю, сірки, азоту, а також скидають у каналізацію хімічні сполуки, що утворилися внаслідок реагентної обробки води, яка використовується в системах тепlopостачання. У містах і селищах міського типу щороку нагромаджується близько 40 млн м³ сміття, яке складається на міських звалищах, з яких майже 80% експлуатується без дотримання запобіжних заходів щодо забруднення підземних вод і повітряного басейну. Традиційна технологія знешкодження міського сміття на звалищах безперспективна і не може бути прийнятною для населення.

Промислові відходи. Багаторічна енергетично-сировинна спеціалізація, а також низький технологічний рівень промисловості України поставили її в ряд країн з найбільш високими абсолютними обсягами утворення та накопичення відходів. Відходи нагромаджуються у вигляді шламосховищ, териконів, відвалів, різних звалищ. Площа земель, зайнята ними, становить близько 160 тис. га. Внаслідок гіпертрофованого розвитку гірничодобувної промисловості в Україні домінують відходи, що утворюються під час розробки родовищ (до 75% загального обсягу) та збагачення корисних копалин (відповідно 13 і 14%). Значну частину цих обсягів становлять відходи хіміко-металургійної переробки сировини. З урахуванням сучасного технологічного рівня переробки відходів в Україні серед загальної кількості відходів, що утворюються щороку, реальну цінність становлять 410-430 млн т. Утилізується лише третина загальної кількості відходів. Це свідчить про значні ресурсні резерви. Однак до цього часу не збудовано жодного спеціалізованого заводу з переробки токсичних промислових відходів, немає належним чином організованої системи збирання, зберігання та видалення токсичних відходів, відсутні техніка та обладнання для переробки відходів будівництва і комунального господарства. Недостатні норми адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення правил збирання, зберігання,

транспортування та використання промислових та інших відходів. Однобокість екологічної політики виявляється також у недостатньому екологічному контролі за масовим використанням деяких інших відходів (фосфогіпсу, вапняково-сірчаних шламів тощо). Це додаткове джерело забруднення природного середовища.

Військова діяльність та конверсія військово-промислового комплексу. Геополітичне розташування України на європейському континенті історично зумовило роль і місце її території, а також військово-економічного потенціалу в проектах і програмах реалізації військових доктрин різних громадсько-політичних систем і військово-політичних блоків. Тому в центрально-східному регіоні Європи за десятиріччя накопичено дуже велику кількість військ і сил флоту, різноманітної військової техніки та озброєнь. Щоденна військова діяльність, як правило, вкрай негативно впливає на довкілля. Внаслідок багаторічних порушень природоохоронного законодавства, зокрема щодо утримання та експлуатації авіаційних і військово-морських баз, полігонів і танкодромів, учбових центрів, баз і складів пально-мастильних матеріалів, військово-ремонтних і будівельних підприємств, парків бойової і автотракторної техніки, об'єктів тепло-, водо-, енергопостачання, зливних і очисних споруд, місць збору та утилізації відходів, а також внаслідок недотримання вимог екологічної безпеки під час проведення заходів бойової та оперативної підготовки військ і сил флоту вже забруднено та продовжується забруднення основних складових довкілля: ґрунтів, поверхневих та підземних вод, повітря. Екологічний стан може ще більше погіршитися у ході проведення наступної широкомасштабної військової реформи, якщо військові й надалі не будуть дотримуватися екологічних вимог.

Водні ресурси та екосистеми. Порушення норм якості води досягло рівнів, які ведуть до деградації водних екосистем, зниження продуктивності водойм. Значна частина населення України використовує для своїх життєвих потреб недоброякісну воду, що загрожує здоров'ю нації. Витрати свіжої води в Україні на одиницю виробленої продукції значно перевищують такі показники у розвинутих країнах Європи: Франції в 2,5 рази, Великобританії та Швеції в 4,2 рази. Забезпечення водою населення України в повному обсязі ускладнюється через незадовільну якість води водних об'єктів. Якість води більшості з них за станом хімічного і бактеріального забруднення класифіковано як забруднену і брудну (IV-V клас якості). Найгостріший екологічний стан спостерігається в басейнах річок Дніпра, Сіверського Дінця, річках Приазов'я, окремих притоках Дністра, Західного Бугу, де якість води класифікується як дуже брудна (VI клас). Для екосистем більшості водних об'єктів України властиві елементи еко-

логічного та метаболічного регресу. До основних забруднюючих речовин належать нафтопродукти, феноли, азот амонійний та нітритний, важкі метали тощо. Основними причинами забруднення поверхневих вод України є: скид неочищених та не досить очищених комунально-побутових і промислових стічних вод безпосередньо у водні об'єкти та через систему міської каналізації; надходження до водних об'єктів забруднюючих речовин у процесі поверхневого стоку води з забудованих територій та сільгоспугідь; ерозія ґрунтів на водозабірній площі. Якісний стан підземних вод внаслідок господарської діяльності також постійно погіршується. Це пов'язано з існуванням на території України близько 3 тис. фільтруючих накопичувачів стічних вод, а також з широким використанням мінеральних добрив та пестицидів. Проблема екологічного стану водних об'єктів є актуальною для всіх водних басейнів України. Що ж до Дніпра, водні ресурси якого становлять близько 80% водних ресурсів України і забезпечують водою 32 млн населення та 2/3 господарського потенціалу країни, то це одне з найважливіших завдань економічного і соціального розвитку та природоохоронної політики держави. Водосховища на Дніпрі стали акумуляторами забруднюючих речовин. У критичному стані перебувають малі річки басейну, значна частина яких втратила природну здатність до самоочищення. 27 лютого 1997 року Верховною Радою України затверджена Національна програма екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води. Основною метою Національної програми є відновлення і забезпечення сталого функціонування Дніпровської екосистеми, якісного водопостачання, екологічно безпечних умов життєдіяльності населення і господарської діяльності та захисту водних ресурсів від забруднення та виснаження. Мета та стратегічні напрями, визначені Національною програмою для Дніпра, є аналогічними і для інших водних басейнів України. Системний аналіз сучасного екологічного стану басейнів річок України та організації управління охороною і використанням водних ресурсів дав змогу окреслити коло найбільш актуальних проблем, які потребують розв'язання, а саме: надмірне антропогенне навантаження на водні об'єкти внаслідок екстенсивного способу ведення водного господарства призвело до кризового зменшення самовідтворюючих можливостей річок та виснаження водно-ресурсного потенціалу; стала тенденція до значного забруднення водних об'єктів внаслідок неупорядкованого відведення стічних вод від населених пунктів, господарських об'єктів і сільськогосподарських угідь; погіршення якості питної води внаслідок незадовільного екологічного стану джерел питного водопостачання; недос-

коналість економічного механізму водокористування і реалізації водоохоронних заходів; недостатня ефективність існуючої системи управління охороною та використанням водних ресурсів внаслідок недосконалості нормативно-правової бази і організаційної структури управління.

Земельні ресурси. Сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування. Порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що негативно впливає на стійкість агроландшафту. Розораність земель є найвищою в світі і досягла 56% території країни і 80% сільськогосподарських угідь. Інтенсивне сільськогосподарське використання земель призводить до зниження родючості ґрунтів через їх переущільнення (особливо чорноземів), втрати грудкувато-зернистої структури, водопроникності та аераційної здатності з усіма екологічними наслідками. Значної екологічної шкоди земельні ресурси зазнають через забруднення ґрунтів викидами промисловості (важкі метали, кислотні дощі тощо) та використання засобів хімізації в аграрному секторі. Ситуація з забрудненням територій ускладнилася після аварії на Чорнобильській АЕС. Радіонуклідами забруднено понад 4,6 млн га земель у 74 районах 11 областей, у тому числі 3,1 млн га ріллі.

Корисні копалини. Мінерально-сировинна база є основою виробництва понад 90% продукції важкої промисловості. На частку мінерально-сировинного комплексу припадає третина виробничих фондів, близько 40% капітальних вкладень, майже п'ята частина трудових ресурсів. На території України виявлено близько 8 тисяч родовищ, понад 90 видів корисних копалин, з яких 20 мають важливе економічне значення. Серед них нафта, газ, залізни, марганцеві, титанові, уранові руди, вугілля, сірка, ртуть, каолін, графіт, вогнетривкі глини, будівельні матеріали, питні, мінеральні води. Сьогодні немає чіткого механізму управління і належного державного нагляду за використанням і охороною надр, що призводить до безгосподарного ставлення гірничодобувних підприємств до мінеральної сировини та зростання необґрунтованих її втрат. Через недосконалі технології видобування та переробки мінеральної сировини, незадовільне вирішення питань комплексного освоєння родовищ у надрах залишаються і втрачаються: до 70% розвіданих запасів нафти; до 50% солей; до 28% вугілля; до 25% металів. Нерозв'язаною є проблема геологічного вивчення і використання техногенних родовищ корисних копалин, відвалів видобутку і відходів збагачення та переробки мінеральної сировини, які містять цінні корисні копалини і мають промислове значення.

Атмосферне повітря. Напружена екологічна ситуація у багатьох районах і містах країни свідчить про те, що незважаючи на посилення останнім часом уваги до цих питань і значні витрати на їх вирішення, вжиті заходи не досить ефективні і не зумовлюють змін у тенденції погіршення стану довкілля. Структура промислового виробництва, що склалася в Україні, пов'язана з розвитком енергетичної, гірничо-металургійної, вугледобувної, хімічної та машинобудівної промисловості і характеризується інтенсивним споживанням енергії, сировинних, водних і земельних ресурсів, а також збільшенням навантаження на довкілля. Україна займає восьме місце в світі як емітер CO₂ в енергетичній галузі, її частка становить 2,35% загальносвітових викидів цієї речовини енергетикою.

Рослинний світ та лісові ресурси. Флора нижчих і вищих видів рослин України нараховує понад 25 000 видів. Загальний обсяг лісокористування в Україні становить 14,4 млн м³, у тому числі основного користування – 6,7 млн м³, що задовольняє потреби народного господарства лише на 25-27%. У зв'язку з дефіцитом деревини щорічна потреба в її завезенні становить 30 млн м³. Хибна практика планування екстенсивного лісокористування призвела до значного виснаження лісів, зниження загальної продуктивності їх ценозів, погіршення товарної структури лісосічного фонду. Сучасний екологічний стан лісів зумовлюється як рівнем та інтенсивністю антропогенного впливу, так і зростаючим техногенним навантаженням, що порушує природну стійкість і середовищно-формуєчі функції лісових екосистем. Лише за останнє десятиріччя в Україні загинуло від промислових викидів 2,5 тис. га лісових насаджень, радіаційного забруднення через аварію на Чорнобильській АЕС зазнали 3,5 млн га лісів, що потребує обмеження лісокористування. У середньому щороку виникає 3500 лісових пожеж на площі 4000 га.

Заповідна справа та збереження біорізноманіття. Екстенсивне природокористування, нехтування екологічним обґрунтуванням у процесі розвитку агропромислового комплексу, зарегулювання стоку річок, осушення боліт, стихійний розвиток колективного садівництва та інші неупорядковані дії призвели до знищення майже 70% цінних природних комплексів і ландшафтів України. Площа природно-заповідного фонду України зростає повільними темпами і становить на сьогодні лише 2 млн га, або 3,4% території країни, що є недостатнім для забезпечення збереження і відтворення генофонду тварин і рослин та різноманіття природних екосистем. Існуючі ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки через недостатнє фінансування, слабку матеріально-технічну та лабораторну базу нині не виконують

функцій щодо збереження та відновлення рідкісних і типових видів флори і фауни.

Тваринний світ, мисливство та рибні ресурси. На території України нині відомо близько 45 тис. видів тварин, серед яких – понад 700 видів хребетні, решта безхребетні. Основними проблемами у галузі охорони і регулювання використання тваринного світу є його недостатня вивченість, відсутність достовірних даних щодо запасів промислових видів та обсягів їх добування, погіршення природних умов існування диких тварин через зростаючий антропогенний вплив та послаблення їх охорони від незаконного використання та знищення. Зараз до Червоної книги України занесено 382 види рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, тварин. Важливою складовою біоресурсів є запаси риби та інших водних тварин. Протягом останніх років на більшості водойм спостерігається тенденція до зниження загального вилову риби. Основними факторами, що стримують розвиток рибного господарства і негативно позначаються на процесах відтворення запасів риби та інших водних живих ресурсів, насамперед цінних їх видів, є забруднення водних об'єктів, необґрунтоване водоспоживання, порушення гідрологічного режиму, відсутність ефективних рибозахисних та рибопропускних пристроїв на гідротехнічних спорудах, послаблення державного контролю за виловом і реалізацією водних живих ресурсів.

Техногенні катастрофи та стихійні лиха. Внаслідок диспропорцій у розміщенні продуктивних сил, які допускалися протягом багатьох років у командно-адміністративній економіці, територія України зазнала значних техногенних навантажень на природне середовище, яке у 4-5 разів перевищує аналогічні навантаження у розвинених державах. Найвище техногенне навантаження характерне для таких індустріальних областей, як Донецька, Дніпропетровська, Запорізька. У структурі промислового потенціалу України потенційно небезпечні виробництва мають значну питому вагу. В цілому по країні на них припадає близько 40% вартості промислово-виробничих основних фондів, близько третини обсягів виробництва. Особливо багато потенційно небезпечних виробництв зосереджено в Луганській, Донецькій, Івано-Франківській, Київській областях. Криза в економіці, яка супроводжується збільшенням частки застарілих технологій і обладнання, зниженням рівня модернізації, оновлення виробництва, підвищує ризик техногенних катастроф. Аналіз вікової структури обладнання народного господарства свідчить про старіння основних фондів.

Таким чином, основні напрямки державної політики у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки являють собою своєрідну платформу, на якій

мають базуватись пріоритети вивчення дисципліни «Природоохоронне законодавство та екологічне право». Розуміння процесів регулювання природокористування дозволять студентам екологам вдосконалити свою законодавчу обізнаність, а також сприятиме використанню одержаних знань у процесі подальшого навчання з перспективою успішної професійної діяльності та прийняття відповідних організаційно-технічних та управлінських рішень.

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution#> (дата звернення: 25.10.2018). **2.** Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : Постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. № 188/98-ВР URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-вр> (дата звернення: 25.10.2018). **3.** Малишко М. І. Екологічне право України : навч. посіб. К. : Видавничий Дім «Юрид. книга», 2001. 389 с. **4.** Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки : навч. та наук.-практ. посіб. К. : Знання-Прес, 2002. 332 с. **5.** Кравченко С. М., Костицький М. В. Екологічна етика і психологія людини. Львів : Світ, 1992. 104 с. **6.** Заржицький О. С. Правові аспекти регіональної екологічної політики : монографія. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2003. 160 с. **7.** Андрейцев В. І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики : монографія. Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2011. 373 с.

REFERENCES :

1. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution#> (data zvernennia: 25.10.2018). **2.** Pro Osnovni napriamy derzhavnoi polityky Ukrainy u haluzi okhorony dovkillia, vykorystannia pryrodnykh resursiv ta zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 5 bereznia 1998 r. № 188/98-BP URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-вр> (data zvernennia: 25.10.2018). **3.** Malyshko M. I. Ekolohichne pravo Ukrainy : navch. posib. K. : Vydavnychiy Dim «Yuryd. knyha», 2001. 389 s. **4.** Andreitsev V. I. Pravo ekolohichnoi bezpeky : navch. ta nauk.-prakt. posib. K. : Znannia-Pres, 2002. 332 s. **5.** Kravchenko S. M., Kostytskyi M. V. Ekolohichna etyka i psykho-lohiiia liudyny. Lviv : Svit, 1992. 104 s. **6.** Zarzhytskyi O. S. Pravovi aspekty rehionalnoi ekolohichnoi polityky : monohrafiia. Dnipropetrovsk : Nauka i osvita, 2003. 160 s. **7.** Andreitsev V. I. Ekolohichne pravo i zakonodavstvo suverennoi Ukrainy: problemy realizatsii derzhavnoi ekolohichnoi polityky : monohrafiia. Dnipropetrovsk : Natsionalnyi hirnychiy universytet, 2011. 373 s.

Рецензент: доктор біологічних наук Бедункова О. О. (НУВГП)

Moroz O. T., Senior Lecturer, Trotsiuk V. S., Candidate of Agricultural Sciences (Ph.D.), Associate Professor, Klymenko V. O., Master of Laws (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

PRIORITY DIRECTIONS OF ENVIRONMENTAL LEGISLATION AND ENVIRONMENTAL LAW STUDYING BY STUDENTS-ECOLOGISTS

The directions of studying the discipline "Environmental Legislation and Environmental Law", based on the principles of state policy in the field of environmental protection, are considered. The priority of students obtaining knowledge in the context of actual problems of the branches of human activity and its impact on the environment as prospects for a successful professional activity is given.

Keywords: legislation, environmental protection, professional activity.

Мороз А. Т., старший преподаватель, Троцюк В. С., к.с.-х.н., доцент, Клименко В. А., магистр права (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ИЗУЧЕНИЯ ПРИРОДООХРАННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ПРАВА СТУДЕНТАМИ-ЭКОЛОГАМИ

Рассмотрены направления изучения дисциплины «Природоохранное законодательство и экологическое право», основанные на принципах государственной политики в области охраны окружающей среды. Определена приоритетность получения студентами знаний в разрезе актуальных проблем отраслей человеческой деятельности и ее влияния на окружающую среду как перспективы успешной профессиональной деятельности.

Ключевые слова: законодательство, охрана окружающей среды, профессиональная деятельность.
